

ТВОРЧА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТА В КОНТЕКСТІ ВТІЛЕННЯ АВТОРСЬКОГО ЗАДУМУ ТЕЛЕПЕРЕДАЧІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено спробу розкрити сутність понять “творчість”, “творча індивідуальність”, “авторський задум” та висвітлити наукові погляди на розуміння феномену журналістської творчості; окреслити роль творчої індивідуальності тележурналіста в реалізації авторського задуму телепередачі.

Ключові слова: авторський задум, журналістська майстерність, особистісні риси, професійні ознаки, професіоналізм, творча індивідуальність, творчість, тележурналіст, телепередача.

I. Вступ

Телебачення стало невід’ємною частиною нашого життя, сьогодні це – жива, мінлива країна, інтерес глядацької аудиторії до якої постійно зростає. Питання, присвячені телебаченню як виду суспільної діяльності, як складової системи засобів масової комунікації, як однієї з чільних соціальних інституцій, як форми професійно-творчої самореалізації наразі залишаються актуальними й важливими в журналістикознавстві. Сучасна телевізійна журналістика розглядається в контексті тлумачення соціальної дійсності, оцінки, прогнозів, коментування подій та явищ суспільного життя.

На межі ХХ–ХХІ ст. під впливом глобальних перетворень в українському суспільстві зростає соціальна роль особистості журналіста з високим рівнем духовності й загальної культури. У сучасних умовах дедалі більшої актуальності набуває проблема творчої індивідуальності журналіста, оскільки здатність до творчості – одна з основних рис професіоналізму працівників ЗМІ.

Актуальність порушеної в статті проблеми підкреслюється не лише посиленням соціальної потреби у творчих людях, які представляють журналістику ХХІ ст., формують масову інформацію, а й зростанням потреби особистості сучасного журналіста в розвитку своєї індивідуальності, творчій самореалізації, орієнтації на саморозвиток конкурентоспроможності в професійній діяльності.

Проблеми розвитку телебачення та особливості телевізійних програм висвітлили у своїх наукових працях такі дослідники, як: Е. Багіров, І. Беляєв, Р. Борецький, В. Бугрим, Л. Васильєва, В. Вільчек, Е. Вільчек, В. Ворошилов, В. Гаспарян, Д. Гомері, В. Гоян, П. Гуревич, З. Дмитровський, В. Єгоров, Ю. Єлісовенко, Р. Єсипенко, Я. Засурський, Г. Зубков,

В. Іванов, Р. Ільїн, І. Кацев, Л. Крапивська, Г. Кузнецов, В. Лизанчук, Дж. Лонгуорс, Б. Матусов, І. Мащенко, В. Миронченко, А. Москаленко, С. Муратов, О. Нечай, І. Пенчук, А. Сокольська, Д. Уеллс, О. Чекмишев, Ю. Шаповал, В. Шкляр, О. Юровський та ін.

Проблема творчості привертала й продовжує привертати увагу багатьох учених, зокрема М. Бахтіна, Д. Богоявленської, Г. Буша, Т. Волобуєвої, Дж. Гілфорда, О. Лука, І. Манохи, В. Моляко, Я. Пономарьова, А. Пуанкаре, В. Роменця, З. Сіверс, В. Століна, Е. Торранса, А. Шумиліна та ін.

Специфіку творчої індивідуальності пояснювали такі вчені, як: А. Асмолов, М. Бахтін, В. Бєлов, І. Кон, В. Міріманов, В. Шадриков; гуманістичні концепції розуміння розвитку особистості як необхідної умови для максимальної творчої самореалізації розробили А. Деркач, Л. Коханович, Н. Кузьміна, А. Маслоу, Л. Мітіна, Г. Олпорт, К. Роджерс, Л. Рябов, А. Сущенко та ін.

Питання журналістської творчості висвітлено в працях Р. Бухарцева, В. Горохова, В. Здоровеги, С. Корконосенка, К. Маркелова, І. Михайлина, О. Нерух, В. Олешка, Є. Прохорова, О. Самарцева, Л. Світич, В. Ученової, А. Ширяєвої та ін. Проблему професіоналізму журналіста розглянуто в наукових розвідках А. Бобкова, О. Дорошук, М. Кіма, К. Маркелова, В. Мойсеєва, О. Нерух, О. Павлової, Є. Проніної та ін.

II. Постановка завдання

Метою статті є розкриття сутності дефініцій “творчість”, “творча індивідуальність”, “авторський задум”; висвітлення наукових поглядів на розуміння феномену журналістської творчості; окреслення ролі творчої індивідуальності тележурналіста в реалізації авторського задуму телепередачі.

III. Результати

Телебачення – це “виробництво і поширення аудіовізуальних передач та програм. Один із наймасовіших засобів поширення інформації (політичної, культурної, пізнавальної тощо),

різновид мистецтва, потужний електронний засіб донесення до глядачів творів інших мистецтв; галузь науки, техніки і культури” [4]. Телепрограма – одиниця виміру телевізійної продукції інформаційного, аналітичного або художньо-публіцистичного змісту [3].

Поняття “авторський задум” визначається як “намір, думка, перспектива, передбачення, накреслення; основна ідея художнього, музичного чи публіцистичного твору” [15, с. 52]. Задум передачі – перша, початкова стадія роботи над передачею після визначення її завдання, теми, мети. Задум багато в чому визначає сценарний план (сценарій), жанр передачі, склад учасників, місце зйомок; характер монтажу й використання різних художніх прийомів [6].

У журналістській творчості основна роль початкового задуму полягає в тому, щоб стати таким собі “позахудожнім завданням”, загальною ідеєю, визначеною темою, образно оформлюваною в процесі художньої творчості.

У свідомості автора образи рухаються хаотично. Весь нагромаджений матеріал в один момент вступає в певну органічну сполучку з тими основними думками та ідеями, які виносив у своїй свідомості автор. Задум журналістського твору – категорія значно простіша, ніж художній задум. Іноді, це лише намір повідомити той чи інший факт, відчуття того, що треба написати. Часто задум розуміють як мету написання, викладу нагромаджених фактів.

Задум – це лише контури майбутнього твору, більш-менш уявлені його загальні обриси, де вже прослідковується певний порядок і послідовність викладу, зіставлення окремих фактів чи подробиць одного факту, розвиток думки й кінцева мета виступу. Тут уже з’являються такі фактори, як продуманість виступу, чіткість викладу, мотиви суджень і висновків. Обрана тема конкретизується у визначених обрисах викладу матеріалу. Продуманий автором задум спонукає його шукати найкращі, найвиразніші вирішення теми, запобігає проникненню в матеріал чогось зайвого, другорядного, нецікавого.

Як зазначає М. Кім, задум, випереджаючи всю подальшу роботу журналіста над майбутнім твором, уже на початкових етапах творчості являє собою мікромодель цього твору. Ця стадія має евристичний характер, тому що безпосередньо пов’язана з пошуком оригінальних ідей, думок, образів, деталей, життєвих фактів тощо. Саме із цих різноманітних складових задуму й виникає майбутній твір [7, с. 89], у тому числі телевізійний інформаційний продукт.

Життєвий матеріал – це соціальна реальність, вивчена автором і покладена в основу журналістського твору. Реальність

завжди багатша, ніж літературна основа, журналістський текст. Одна з найважливіших таємниць професійної майстерності – уміння вибрати з усього різноманіття реального світу тільки те, що необхідно в цьому журналістському матеріалі. По суті, проблема вибору події, героя, деталі, що визначає слова, – основна в журналістській професії. Усе життя автор стоїть перед вибором, і наскільки вдало він вирішить цю проблему, настільки ефективною буде його творчість.

У журналістиці, як і в художній творчості, імпульсами до появи задуму можуть бути найрізноманітніші фактори. Проте не варто очікувати будь-яких імпульсів без творчого напруження, пошуків, задовольняючись механічною передачею фактів. Для журналістської творчості характерне вишування задуму, освоєння фактичного матеріалу й думок, викликаних ним.

На формування авторського задуму журналістського матеріалу мають вплив такі чинники, як:

- наявні факти дійсності;
- авторська позиція, з якої факти вивчалися й осмислювалися;
- ідея майбутнього твору, що впливає з двох попередніх передумов.

Вдалиий задум допомагає авторові зрозуміти, із чого розпочати, на яку думку спиратися, якими фактами оперувати. Одні задуми, наприклад, відгук на конкретну подію, потребують оперативної реалізації. Журналіст, визначивши актуальність події, тут же збирає відповідні факти. Інші задуми вимагають нагромадження певного життєвого матеріалу, його попереднього осмислення, відбору найбільш примітних ситуацій для розкриття проблеми, систематизації наявних фактів з метою формування остаточної теми, всебічного вивчення питання тощо.

Тут задум може бути скоригований, уточнений. Як правило, результатом такого задуму стає більший твір. Задум насичується життєвим матеріалом. Тому і письменники, і журналісти приділяють увагу нагромадженню такого матеріалу. Якщо для письменників у ході формування задуму важливо відібрати із життєвих фактів найбільш типові й характерні, щоб надалі створити художній образ, то для журналістів важливе чітке керування фактами та адекватне відображення дійсності. У цьому полягає відмінність творчих підходів до формування задуму в письменників і журналістів, хоча за багатьма параметрами вони схожі.

За словами С. Корконосенка, життєві спостереження, зустрічі із цікавими людьми, читання літератури, спілкування зі своїми глядачами, випадково почута фраза – усе це вихідний матеріал, на основі якого може народитися задум конкретного твору [9,

с. 38]. Задум журналістського твору, на думку Є. Прохорова, “за структурою своєю повинен бути схожим на креслення майбутнього твору як цілісності в єдності його теми, проблеми. Задум, у широкому розумінні цього слова, народжується ніби в точці перетину усвідомлюваної журналістом соціальної потреби, його громадянської спрямованості, явищ життя, що хвилюють його, накопиченого соціального досвіду” [12, с. 168].

Власний досвід журналіста, його знання, ерудиція, інформованість і, крім того, знайдені ним факти – це і є джерела виникнення задуму. Дослідник наголошує на проблемному аспекті задуму: «Проблемна сторона задуму – це таке знання об’єкта, при якому є “порожнечі”, допустимі суперечливі твердження. І коли в задумі починають виділятися тематична та проблемна сторона, причому їх зіткнення породжує й натяк на ідейну сторону майбутнього твору, тоді в журналіста виникає питання щодо повноти його “озброєння” матеріалом» [12, с. 168].

Комунікативні та творчі складові журналістського професіоналізму тісно взаємопов’язані; процес творчості є розвивальною взаємодією, у якій відбувається взаємодображення, взаємозаміна та взаємозбагачення особистості й навколишнього світу, що виявляється у творчому діалозі зі світом, з іншими, із самим собою. Сам діалог є цілісною динамічною системою, що розвивається, насичується творчими елементами й збігається з творчістю [2]. При гармонійному поєднанні комунікативних і творчих складових формується творче самостановлення, яке розуміється як цілісна система, що спрямована на конструктивне та продуктивне вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем [2, с. 12].

На думку В. Олешка, “діалог з аудиторією чи конкретно людиною-споживачем журналістської продукції є одним з найефективніших способів налагодження творчих відносин. Адже діалог у сучасній журналістиці – це не лише спосіб засвоєння інформації, не лише авторський прийом, а й спосіб реалізації вихідних функцій журналістики, умова життєздатності системи в цілому” [10, с. 6].

Результатом синтезу творчих і комунікативних складових особистості журналіста є професійно-творче самовираження. Комунікативна компетентність у взаємозв’язку з творчим усвідомленням своєї ролі в площині журналізму, на наш погляд, є соціально-психологічною умовою успішної професійної діяльності майбутнього журналіста. Адже “не можна уявити журналіста без таких рис, як комунікабельність, уміння спілкуватися з людьми, розуміти їх потреби й інтереси” [14, с. 82].

Авторський задум телевізійної програми – це лише контури майбутнього твору,

більш-менш уявлені його загальні обриси, де вже простежується певний порядок і послідовність викладу, зіставлення окремих фактів чи подробиць одного факту, розвиток думки й кінцева мета виступу.

Творчість – це продуктивна форма активності й самостійності людини, її результатом є наукові відкриття, винаходи, створення нових музичних, художніх витворів, розв’язання нових завдань у праці лікаря, вчителя, художника, інженера та ін. [5, с. 282]. Творчість як “форма діяльності людини спрямована на створення якісно нових для неї цінностей, що мають суспільне значення, тобто важливих для формування особистості як суспільного суб’єкта” [11, с. 286]. Творчість – це процес людської діяльності, результатом якої є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей та яка оцінюється за своєю соціальною значущістю, новизною, оригінальністю, неповторністю, унікальністю.

Слід зазначити також, що особистісний аспект творчості передбачає такі риси особистості, які визначають створення в ході творчого процесу унікального якісно нового й оригінального продукту. Серед подібних рис важливу роль відіграють інтуїтивні можливості, уява, прагнення особистості.

На думку В. Роменця, “людина, що не творить, не є нормальною істотою”, адже саме через творчість простежуються можливі вияви індивідуальності людини, тому що “творчість – це боротьба з усім хворобливим, творчість – це прояснення і душевне очищення, катарсис” [13, с. 5].

На думку В. Клименка, творча людина – “зрячий серед сліпих; коли вона відкриває задачу (нерозгадану таємницю) і відчує її гострі кути, то вона знає, куди йти і над чим працювати, бачить те, що не бачать і не відчують інші” [8, с. 13], ось такими “зрячими” мають бути сучасні тележурналісти.

Індивідуальність – “це своєрідність психіки й особистості індивіда, його неповторність. Поняття “індивідуальність” багато в чому переформується з поняттям “особистість”, яке застосовується, коли індивід характеризується як суб’єкт соціальних відносин [1, с. 158].

Багато вітчизняних і зарубіжних учених у своїх наукових розвідках досліджували та продовжують досліджувати специфіку екранної творчості тележурналіста. Теоретичні розробки науковців і практиків у галузі тележурналістики залишаються актуальними й сьогодні, оскільки містять чіткі рекомендації та вимоги до професійної діяльності журналіста-телевізійника. Називаючи журналістську творчість “одухотвореною дією”, російський дослідник В. Олешко стверджує, що вона “піднімає особистість на якісно новий рівень”, а суб’єкт творчості

(творча особистість) є основним елементом творчого процесу [10, с. 16].

IV. Висновки

Отже, творчий процес на телебаченні – це поєднання зусиль професіоналів журналістів, режисерів, операторів, композиторів, відеоінженерів, освітлювачів, художників, які використовують можливості телевізійної техніки для створення творів за законами естетики й мистецтва. Синтез аудіовізуальної техніки й творчого потенціалу авторів передач є сутністю творчого процесу на телебаченні. Творчий процес на телебаченні стимулюється соціально-історичними зрушеннями в суспільному розвитку.

Тележурналісту сьогодні необхідно бути творчою людиною, ініціювати нестандартні рішення, миттєво реагувати на зміну ситуації, вміти з'єднати одиначне й загальне, бачити масштабність події, правильно оцінювати факти. Загалом творчість, у тому числі й журналістська, це істинна сутність людини, джерело розвитку і прогресу суспільства.

Журналістика є своєрідним синтезом суспільно-політичної діяльності та творчості, що передбачає необхідний рівень професійної майстерності. Перше визначає вибір проблем, задуму, а відтак, розуміння соціальної значущості журналістського матеріалу й рівень відповідальності за можливі соціальні наслідки. Це нібито зміст професії. Друге впливає на форму її реалізації – вибір жанру й необхідних зображально-виражальних інструментів.

Сучасний журналіст, безперечно, має бути універсальним, він повинен володіти новітніми технологіями, розуміти логіку змісту й текстів у різних комунікаційних системах і при цьому бути яскравою творчою індивідуальністю.

Список використаної літератури

1. Большая психологическая энциклопедия. – М. : Эксмо, 2007. – 544 с.
2. Гавалешко О.М. Интеграция коммуникативных та творчих компонентів у структурі самосвідомості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / О.М. Гавалешко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
3. Гетьманець М.Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М.Ф. Геть-

манець, І.Л. Михайлин. – Х. : Прапор, 2009. – 384 с.

4. Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації / З.Є. Дмитровський. – Л. : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – С. 149.
5. Дьяченко М.И. Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия, [М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович]. – Мн. : Хэлтон, 1998. – 399 с.
6. Егоров В.В. Терминологический словарь телевидения: Основные понятия и комментарии / В.В. Егоров. – 3-е изд., доп. – М. : Ин-т повыш. квалификации работников телевидения и радиовещания ФСТР, 1997. – 92 с.
7. Ким М. Технология создания журналистского произведения / М. Ким. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2001. – 320 с.
8. Клименко В.В. Психология творчества : навч. посіб. / В.В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
9. Корконосенко С. Основы творческой деятельности журналиста / С. Корконосенко. – СПб. : Знание : СПбИВЭСЭП, 2000. – 146 с.
10. Олешко В.Ф. Журналистика как творчество : учеб. пособ. для курсов "Основы журналистики" и "Основы творческой деятельности журналиста" – серия "Практическая журналистика" / В.Ф. Олешко. – М. : РИП-холдинг, 2004. – 222 с.
11. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б.М. Бим-Бад; редкол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
12. Прохоров Е. Искусство публицистики / Е. Прохоров. – М. : Высшая школа, 1984. – 286 с.
13. Роменець В.А. Психология творчества : навч. посіб. / В.А. Роменець. – 2-ге вид., доп. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
14. Свитич Л.Г. Профессия: журналист : учеб. пособ. / Л.Г. Свитич. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 255 с.
15. Тлумачний словник української мови / за ред. В. Калашника. – Х. : Прапор, 2004. – 992 с.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2013.

Дьяченко М.Д., Середенко Д.В. Творческая индивидуальность тележурналиста в контексте воплощения авторского замысла телепередачи: теоретический аспект

В статье предпринята попытка раскрыть сущность понятий "творчество", "творческая индивидуальность", "авторский замысел" и осветить научные взгляды на понимание феномена журналистского творчества; очеркнуть роль творческой индивидуальности тележурналиста в реализации авторского замысла телепередачи.

Ключевые слова: авторский замысел, журналистское мастерство, личностные черты, профессиональные признаки, профессионализм, творческая индивидуальность, творчество, тележурналист, телепередача.

Dyachenko M., Seredenko D. The Creative Individuality of the Journalist in the Context of the Incarnation of the Original Author's TV Programs: the Theoretical Aspect

The article makes an attempt to reveal the essence of the concepts of "creativity", "creative individuality", "author's project" and highlight the scientific views on the understanding of the phenomenon of journalistic creativity; to outline the role of the creative individuality of a journalist in the realization of the author's intention TV shows.

Key words: *author's idea, journalistic skills, personality, professional signs, professionalism, creative individuality, creativity, television journalist, and television broadcast.*